

KONFLIK SOSIAL WONTEN ING NOVEL SANG PANGERAN PATI ANGGITANIPUN FITRI GUNAWAN (PANALITEN SOSIOLOGI SASTRA)

SOCIAL CONFLICT IN THE NOVEL SANG PANGERAN PATI BY FITRI GUNAWAN (SOCIOLOGY LITERATURE RESEARCH)

Dening: Anisatur Rochimah, Prodi Pendidikan Bahasa Jawa, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta

Sarining Panaliten

Ancasing panaliten menika kangge ngandharaken *konflik sosial* wonten ing *novel Sang Pangeran Pati* anggitanipun Fitri Gunawan. Panaliten menika ngandharaken wujud *konflik sosial*, pawadan ingkang murugaken *konflik sosial* saha cara ngrampungaken *konflik sosial* wonten ing *novel Sang Pangeran Pati* kanthi *pendekatan Sosiologi Sastra*. Panaliten menika kalebet jinis panaliten *deskriptif kualitatif*. Data panaliten awujud wujud *konflik sosial*, pawadan ingkang murugaken *konflik sosial* saha cara ngrampungaken *konflik sosial*. Caranipun ngempalaken data ing panaliten menika migunakaken teknik maos saha nyerat. Pirantining panaliten inggih menika panaliti sarta kartu *data*. *Data* ingkang sampun kapanggihaken dipunanalisis lajeng kaandharaken mawi *teknik deskriptif*. Panaliti migunakaken *validitas semantis* kangge manggihaken *data* ingkang valid, lajeng kangge manggihaken *reliabilitas*, panaliti migunakaken *reliabilitas intrarater* saha *reliabilitas interrater*. Asiling panaliten menika ngandharaken (1) wujud *konflik sosial*, (2) pawadan ingkang murugaken *konflik sosial*, saha (3) cara ngrampungaken *konflik sosial*. Wujud *konflik sosial* awujud *perdebatan*, *pergunjangan*, *penolakan*, *padudon*, *kekerasan fisik* saha *ancaman*. Lajeng pawadan ingkang murugaken *konflik sosial* inggih menika beda pamanggih, panyuwunipun Suryo Baskoro, *penolakan* Prihastuti Kusumo, Artikel tledhek Indah Darwanti, *Re-organisasi* bebadan perusahaan Cahaya Kita, *perebutan wewenang*, *pemborongan* koran Candra Kartika, katresnan ingkang boten dipunrestui, kajujuran Suryo Baskoro, saha tabloid Gemah Ripah. Cara kangge ngrampungaken konflik sosial inggih menika ngrayu, mendel, meksa, ngalah, paring andharan, manut, mungkasi pangandikan, kesah, muwun, mungkasi anggenipun tilpun, paring panyaruwe, paring pamrayogi, sajuruk, *ngancam*, nolak jujur. Wujud *konflik sosial*, pawadan ingkang murugaken *konflik sosial* saha cara ngrampungaken *konflik sosial* wonten gegayutanipun setunggal kaliyan sanesipun. Asiling panaliten menika manggihaken bilih *konflik sosial* kaliyan wosing karya sastra inggih menika perkawis sosial ingkang kadadosan ing *novel Sang Pangeran Pati*. *Konflik* damel lampahing cariyos langkung saged narik kawigatosan pamaos.

Pamijining tembung: *Konflik Sosial, Novel Sang Pangeran Pat*

Abstract

The purpose of this study to explain the social conflict in the novel Sang Pangeran Pati by Fitri Gunawan. This research explains the form of social conflict, the factors causing social conflict and how to solve social conflict in the novel Sang Pangeran Pati with Sociology Literature approach. This research includes qualitative descriptive research type. Research data in the form of social conflict, the causes of social conflict and how to resolve social conflict. How to collect data in this research using reading and writing techniques. Instrument using data card. The data found were analyzed and then explained by descriptive technique. Researchers used semantic validity to find valid data, then found reliability, researchers used intrarater reliability and interrater reliability. The results of this study explain (1) the form of social conflict, (2) factors causing social conflict, and (3) how to resolve social conflict. A form of social conflict in the form of debates, gossip, rejection, quarrels, physical violence and threats. Then the causes of social conflict are different opinions, requests Suryo Baskoro, rejection Prihastuti Kusumo, Articles tledhek Indah Darwanti, Re-organization company Cahaya Kita, the struggle for authority, newspaper Candra Kartika, unconceived love, honesty Suryo Baskoro, and tabloid Gemah Ripah. The way to resolve social conflict is to seduce, silence, force, defeat, explain, end the conversation, go, cry, hang up, criticize, advise, agree, threaten, refuse to be honest. The form of social conflict, the factors that cause social conflict and how to resolve social conflicts have relationships with one another. The results of the study found that social conflict and the content of literary works is a social problem that occurs in the novel Sang Pangeran Pati. Conflict makes the story more interesting to the reader's attention.

Key words : Social Conflict, Novel *Sang Pangeran Pati*

PURWAKA

Novel inggih menika salah satunggaling wujud kasusastran modern. Limrahipun novel nyariosaken pagesangan padintenan ingkang asipat fiktif. Salah satunggaling novel ingkang wonten ing jagad karya sastra Jawa modern inggih menika novel kanthi irah-irahan *Sang Pangeran Pati*. Cariyos limrahipun gadhah plot ingkang narik kawigatosan pamaos.

Plot (alur cariyos) menika kasusun saking perkawis-perkawis ingkang dipunalami paragatamanipun. Perkawis utawi dipunsebut *konflik* ndadosaken alur cariyos langkung narik kawigatosan pamaos. *Konflik* kadadosan amargi saben paraga gadhah pawadan ingkang beda-beda. Konflik ing *novel Sang Pangeran Pati* dipunsengkuyung dening paraga-paraga sanes, kadadosan amargi wontenipun interaksi para paraganipun. Cara anggenipun para paraga ngrampungaken konflik wonten ing *novel Sang Pangeran Pati* ugi beda-beda.. Wosing perkawis wonten ing panaliten menika kados andharan wonten ing ngandhap menika.

1. Kados pundi wujud konflik sosial antawisipun paraga ing novel *Sang Pangeran Pati* anggitanipun Fitri Gunawan?
2. Menapa kemawon pawadan ingkang murugaken konflik sosial ing novel *Sang Pangeran Pati* anggitanipun Fitri Gunawan?
3. Kados pundi caranipun paraga kangge ngrampungaken konflik sosial ing

novel *Sang Pangeran Pati* anggitanipun Fitri Gunawan?

GEGARAN TEORI

Sosiologi inggih menika ngelmu ingkang ilmiah saha objektif ngengingi manungsa ing masarakat, lembaga-lembaga lan proses sosial (Damono, 1978:7). Sosiologi ngrembag kados pundi gesangipun manungsa ing masarakat, kados pundi makaryanipun saha kados pundi gesangipun manungsa.

Wellek saha Warren (1990:109) ngandharaken bilih sastra menika mahyakaken pagesangan ingkang wonten kasunyatan sosial sinaosa sastra namung niru pagesangan manungsa. Miturut pamanggih menika sastra minangka *refleksi* masarakat, gadhah objek ingkang sami kaliyan sosiologi inggih menika manungsa ing masarakat. Pramila sanajan kekalihipun ngelmu ingkang beda nanging saged dipunginakaken panaliten sosiologi sastra.

Sosiologi sastra ngandharaken wos, ancas, saha perkawis sanes ingkang wonten sambet rapetipun kaliyan perkawis sosial. Tegesipun menapa ingkang wonten ing karya sastra inggih menika gegambaran saking masarakat saestu.

Novel inggih menika gegambaran saking realitas pagesangan manungsa ing masarakat wonten perkawis utawi *konflik* ingkang dipuncariyosaken wonten ing salebeting novel. Perkawis ingkang dipunlampahi dening paraga-paraga wonten ing salabeting *novel* ndadosaken wosing cariyos.

Salah satunggaling jinis *konflik* wonten salebeting cariyos inggih menika *konflik sosial*. *Konflik sosial* inggih menika *konflik* ingkang dipunsebabaken amargi wonten kontak sosial antawisipun manungsa, utawi perkawis-perkawis amargi hubungan antawisipun manungsa. Tuladhanipun perkawis *perbunuhan*, *penindasan*, *pertengkaran*, lsp.

CARA PANALITEN

Panaliten menika kalebet jinis panaliten *deskriptif*. *Data* wonten ing panaliten menika awujud narasi, pacelathon, saha lelampahipun para paraga. Sumber *data* penelitian menika kapendet saking novel *Sang Pangeran Pati* anggitanipun Fitri Gunawan. Cara ngempalaken *data* wonten ing panaliten menika kanthi cara maos saha nyerat. Pirantining panaliten ingkang dipunginakaken dening panaliti inggih menika kertu analisis data.

Caranipun nganalisis data wonten ing panaliten menika ngginakaken teknik deskriptif. Cara kangge ngesahaken data wonten ing panaliten menika ngginakaken *validitas semantik*, *reliabilitas interrater*, lan *reliabilitas intrarater*.

ASILING PANALITEN

Wonten ing bab menika badhe dipunandharaken asiling panaliten saha pirembaganipun saking novel *Sang Pangeran Pati* anggitanipun Fitri Gunawan. Asiling panaliten kapendet saking data-data ingkang sampun *dipunanalisis* miturut gegaran teori

panaliten. Data ingkang dipunasilaken awujud tabel-tabel inggih menika tabel wujud *konflik sosial*, tabel pawadan ingkang murugaken *konflik sosial*, saha tabel ngrampungaken *konflik sosial*. Data-data ingkang wonten ing tabel menika dipundeskrripsikaken awujud pirembagan.

Asiling panaliten saking novel *Sang Pangeran Pati* dipunrembag dados tiga inggih menika wujud *konflik sosial*, pawadan ngingkang murugaken *konflik sosial*, saha cara ngrampungaken *konflik sosial*. Saben asil panaliten dipunandharaken wonten ing ngandhap menika.

Wujud Konflik Sosial

Wujud konflik sosial wonten ing novel *Sang Pangeran Pati* wonten enem cacahipun, inggih menika *perdebatan*, *nggrundel*, *penolakan*, *padudon*, *kekerasan fisik*, saha *ancaman*. Wujud-wujud konflik sosial kasebut kaandharaken ing ngandhap menika.

a. Perdebatan

Wujuding *perdebatan* dipunalami Suryo Baskoro saha Yuni, kados pethikan ing ngandhap menika.

“Enjang Yun! Wong ayu kok sregep temen, yahmene wis ibut browsing! Deadline rak ora maju ta Yun, ngapa nyara awak esuk-esuk wis teka?”

Wakil Pemimpin Redaksi lungguh ing mejane Redaktur Opini.

“Yen swasanane rada panas ngene iki akeh banget lho Mas opini sing mlebu! Sakjog ana TKW (Tenaga Kerja Wanita)

ingkang nemahi tiwas ing negara manca, oleh tanggapan ingkang mirunggan, mligi saka para akademisi. Yen dituruti isi opinine Cahaya Kita mung rak magepokan karo bab kuwi! Najan ora dipacak ning kabeh dak download kok. Mula kudu dijingglengi siji-siji, kanthi ancas Cahaya Kita ora kebetheng dadi Koran ingkang kenes lan kemayu. Utawa cengeng kelara-lara kentir ilining kahanan. Luwih blai meneh yen kanthi klakon dadi kranjang uwuh utawa milih warna, mehak kekuwatan politik tinamtu. Apa ya benerngono, Mas?

Lha ingkanggo njingglengi bab mau rak ora bisa ta wektune mung sak jam rong jam?"

Perdebatan antawisipun Suryo Baskoro kaliyan Yuni menika kadadosan nalika Suryo ngajak guneman Yuni ingkang nembe nyambut damel. Yuni ingkang nembe ewet maos opini ingkang mlebet ing Redaktur Opini. Saking opini ingkang mlebet kalawau, Yuni minangka Redaktur Opini kedah milih opini ingkang badhe dipunpacak wonten ing Koran Cahaya Kita. Boten sedaya opini saged dipunpacak wonten Koran Cahaya Kita.

Wujud konflik sosial perdebatan ugi dipunalami dening Surya Baskoro lan Basuki. Kados pethikan ing ngandhap menika.

"Investigasi (penyelidikan) kok golek bocah polos? Mengko yen kecethok tembok kekuasaan piye? Mestine ya sing pengalaman ta?"

"Bas, Bas! Pitakonanmu ngalahke dawane Argo Bromo. Nanging ya

lumrah. Wangsulane magepokan karo strategi perusahaan, Bas! Tetimbangane akeh, ning aku ora bisa njlentrehake saiki. Suk kapan ngono yen aku ora repot nemen-nemen, mesthi bakal tak critani!"

"Yen iku kawicaksanan perusahaan, Mas Suryo rasah crita ya ra papa. Kajaba iku kapan ta Mas Suryo nggone ra sibuk?"

Basuki mentheng kelek, rumangsa dianggep remeh. (Fitri Gunawan, 2013, kaca 12-13)

Perdebatan antawisipun Suryo Baskoro lan Basuki amargi Suryo nyuwun dhumateng Basuki supados milih salah satunggal reporteripun kangge investigasi (penyelidikan) bab ingkang wadi. Basuki pengen mangertos kening manapa kangge investigasi butuhaken reporter ingkang polos, kamangka mangkih saged kacethok tembok kekuasaan. Suryo Baskoro boten kersa njlentrehaken alasanipun kaliyan Basuki. Mireng wangsulane kados mekaten, Basuki rumaos dipunremehaken dening Suryo Baskoro.

Perdebatan kalajengaken nalika Suryo Baskoro kepanggih kaliyan Rudi Hamonangan. Perdebatan menika wonten ing ngandhap menika

"Menapa mboten murugaken gendra ing wingking, Pak?"

"Coba bae, dadi gendra apa ora! Yen ora nganti dadi gendra, lire tulisanmu kurang canggih! Ompong, sepa, tanpa greget! Kosok baline yen bisa gawe gendra. Tegese Rudi hebat! Saguh Rud?"

Perdebatan menika kadadosan nalika Suryo Baskoro ngutus Rudi Hamonangan damel pawarta ingkang narik kawigaten masarakat saking data ingkang badhe dipunparingi dening Pak Murdanu. Murdanu manfaataken kalungguhanipun Suryo supados mbocoraken wewadi instansinipun kanthi ngorek-ngorek pimpinanipun piyambak. Rudi Hamonangan radi anjrih damel pawartos amargi data kalawau magepokan kaliyan sawijining *konspirasi penyelewengan* dana pamarentah. Nanging Suryo gadhah pepinginan supados pawartos kalawau dados gendra ing masarakat. Rudi hamonangan rumaos katantang lajeng purun dipunparingi tugas kalawau amargi Suryo sampun janji bilih ingkang badhe tanggel jawab mangkih Suryo Baskoro piyambak. Rudi Hamonangan dipunpasrahi ngolah informasi rahasia kasebut dados pawartos sambung kalih seri ingkang kapacak ing kaca kalih koran Cahaya Kita.

Wujud *konflik sosial perdebatan* ugi dipunalami dening Prihastuti Kusumo kaliyan Suryo Baskoro. Kados pethikan data ing ngandhap menika.

“Dak kira ora nganti intervensi Mbak, aku yakin dheweke bisa ngerti! Nasibe wetenge wong satus, lho! Ning dak kira gampang bae! Yuni dakuruse, Mbakyu! Kejaba iki, pancen iya, sing magepokan karo legislative Walikota, ning aja lali Mbak, awake dhewe utawa cethane Cahaya Kita manggon ing wewengkone!”

“Sur, aku ora perduli manggon ing wewengkone sapa, sauger ora tumindak luput, aku ora gigrik! Aja nganti Cahaya Kita dadi piranti propagandhane Walikota! Aja lali karo visine Cahaya Kita Sur!”

Perdebatan menika kadadosan amargi Prihastuti boten kersa dipunprentah kaliyan Walikota Aryo Guritno. Aryo Guritno nyuwun supados artikelpun Kepala Bappeda ngengingi analisis *anggaran pemma*, dipunpacak wonten Koran Cahaya Kita. Nanging Prihastuti rumaos bilih mangkih Cahaya Kita saged dados piranti *propagandhanipun* walikota lan saged dadosaken *interverensi* Redaksi Opini amargi Redaksi Opini sampun nyamektakaken opinipun piyambak ingkang badhe dipunpacak wonten ing Koran Cahaya Kita. Suryo Baskoro kanthi alon-alon nyobi ngrayu Prihastuti Kusumo supados kersa macak artikel saking walikota kalawau. Tumindakipun Suryo kalawau amargi piyambakipun ugi dipunutus Aryo Guritno, ingkang sajatosipun taksih gadhah tali pasedherekan kaliyan Suryo Baskoro. Aryo Guritno menika putranipun Budhe Darmo, mbakyunipun Ibu Suryo Baskoro.

Perdebatan kalajengaken nalika Prihastuti duka kaliyan Basuki amargi wonten artikel tledhek Indah Darwanti ingkang dipunpacak wonten ing Koran Cahaya Kita. *Perdebatan* menika wonten ing ngandhap menika.

“Norak! Kaya bakul jamu sing bengak-bengok ing pojok pasar!”

.....

“Sareh Mbak, sareh! Sesuk ana pawarta bacute kok, aja kuwatir! Pawarta sing sesuk ngimbangake saiki. Malah ana sawatara nara sumber ingkang aweh komentar sarta panemu! Dadi tetep netral! Kajaba iku, sindhen Darwati mono saiki dadi pepujane bebrayan je, yan Cahaya kita ora macak pawarta ngenani dheweke, njur piye yen ora payu, piye?”

“Ya wis, ati-ati lho Bas, aja nganti Cahaya Kita kerut ombyaking jaman, dadi Koran kenes ingkang ora nduwe paugeran, kkelangan watan lan kapribadine! Njur nering uripe mung mburu payu, sauger payu! Apameneh kanthi cara ingkang culika!”

Prihastuti duka nalika maos artikel ngengingi tledhek Indah Darwanti ingkang dipunpacak wonten ing Koran Cahaya Kita tanpa sapangertosanipun piyambakipun. Basuki ingkang nembe kepanggih Prihastuti mahyakaken menawi ngenjang badhe wonten artikel salajengipun ingkang langkung ngimbangi artikelpun tledhek Indah Darwanti. Artikel tledhek Indah Darwanti menika ingkang macak inggih Suryo Baskoro. Dipunpacak wonten ing Koran Cahaya Kita kangge gentos artikel ngengingi *konspirasi penyelewengan* dana pamarentah. Artikel menika dipungantos amargi Suryo Baskoro dipunutus kaliyan Kepala Kantor Wilayah Mardi Departemen Putra ingkang kala

rumiyin dipunongkreng-ongkreng kasusipun. Suryo tega ngianati Murdanu sasampunipun dipunparingi arta 1Milyar supados pawarta ngengingi bancakan tanah padepokan ingkang wonten gegayutannipun kaliyan Kepala Kantor Wilayah Departemen Mardi Putra dipunsigeg.

b. Nggrundel

Nggrundel dipunlampahi dening Yuni kaliyan Basuki sasampunipun Suryo Baskoro ngrayu Yuni, kados pethikan ing ngandhap menika.

“Gemagus...” keprugu swara nggrundel.

“Sapa Yun, sing gemagus? Mas Suryo? Lha ora usah gemagus bae pancen wis bagus, je!”

Pethikan ing nginggil kadadosan nalika Suryo Baskoro wangsul saking ruang Redaktur Opini. Yuni ingkang boten remen dipungodha kaliyan Suryo Baskoro

c. Penolakan

Penolakan gadhah teges boten dipuntampi utawi boten kersa. *Penolakan* menika saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

“Iku ya tugasmu ta Sur, ngrogoh atine wong ayu! Sing cetha ora lagi karenan ing galih! Aku menehi artikele Kepala Bappeda, ngenani analisis rancangan anggaran pemda, aku njaluk dipancak sesuk. Yen nganti suk-emben kesuwen kasep, awit selak kedhisikan siding DPR. Lha yen nganti ngono, pamarentah ora nduwe gaman ingkanggo rembugan karo

legislative! Ngonono lho! Ning sajake mbakyumu kabotan! Aku mung pasrah karo kowe lho, Sur!” (Fitri Gunawan, 2013, kaca 22-23)

Wonten ing pawicantenan ing nginggil, Walikota Aryo Guritno ngalami penolakan dening Prihastuti Kusumo. Prihastuti Kusumo boten kersa macak artikelipun Kepala Bappeda ngengingi analisis *rancangan anggaran Pemda*. Aryo Guritno nyuwun dipunpacak benjang amargi sidang DPR badhe dipunleksanakaken. Menawi kasep pamarentah boten gadhah gaman kangge rembagan kaliyan *legislatif*. Wondene Prihastuti gadhah pamikiran menawi macak artikel menika saged dadosaken Cahaya Kita piranti *propagandanipun* walikota lan saged dadosaken *interverensi* Redaksi Opini amargi Redaksi Opini sampun nyamektakaken opinipun piyambak ingkang badhe dipunpacak wonten ing Koran Cahaya Kita.

d. Padudon

Padudon dipunalami dening Suryo Baskoro kaliyan Yuni nalika Opini ingkang sampun dipunsamektakaken dipungantos. Padudon menika saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

“Ngreripih wong ayu sing lagi nesu!”

O, dadi ngerti yen aku nesu, batine Yuni . Sokur!.

“Ngene lho Yun... wingi kuwi Mbak Tuti rak ditimbal Walikota....”

“I see Mas Suryo, aku ngerti kok! Yen sing namtokake opini Mas Suryo pribadhi, aku malah seneng! Entheng!”
Nandhes, ringkes, ning judhes lan pedhes. Pedhang lancip ingkang nyemprot saka lambene Yuni wong manis, krasa ngirirs dhadhene wong lanang Suryo.

“Tenan ta, kowe mesthi nesu! Wis nesua marang aku, ngamuka dak rungoke!”

Praupanipun Yuni katon peteng nalika maos artikel ingkang sampun dipuntata rajin dumadakan dipungantos opinipun Kepala Bappeda ingkang dipunpacak wonten ing Koran Cahaya Kita. Suryo Baskoro kanthi sesongaran tumindak sewenang-wenang ngrebut wewenangipun Redaksi Opini. Kangge ngleremaken penggalhipun Yuni, Suryo badhe paring penjelasan nanging tanggepanipun Yuni judes boten ngremenaken. Usahanipun Suryo ngrayu ngajak Yuni sarapan sesarengan ugi dipuntolak kanthi mantep dening Yuni.

Padudon kadadosan ugi nalika Prihastuti Kusumo rawuh wonten Rapat SPS (*Serikat Penerbitan Pers*). Pemimpin perusahaan Candra Kartika medhar pangandika ingkang wosipun boten narima ing Surabaya wonten bisnis ingkang boten sehat. Padudon menika saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

“Ya cetha ora! Kriminal iku!” keprungu swara santak. “yen ngajak jor-joran ya sing fair play, ningkatake kualitas

korane, aja curang, aja culika! Ora pantes, ngisisn-isini!”

“Sebutna bae Mas, sapa sing tumindhak culika!” ana swara bantas saka mburi, ngemu panantang.”

“Wah sepisan iki aku ora bisa nglakoni!iki dudu wewenangku! Rak ngono ta bapak Pemimpin Rapat?”.....

(Fitri Gunawan, 2013, kaca 43-44)

Pemimpin perusahaan Candra Kartika duka amargi wonten ingkang tumindak culika kanthi borong sedaya Koran Candra Kartika wonten ing pengecer saengga para pamaos koren Candra Kartika kuciwa lajeng milih Koran sanesipun. Tumindak ingkang boten *fair play* utawi adil menika boten namung kadadosan kaping setunggal namung sampun kadadosan kaping tiga. Sedaya anggota rapat sami ribut supados pemimpin perusahaan Candra Kartika mbeberaken sinten ingkang tiyang ingkang tumindak culika. Nanging Pemimpin Candra Kartika nolak amargi boten wewenangipun. Prihastuti Kusumo namung mendel lan bingung amargi piyambakipun boten mangertos perkawis ingkang wigati menika. Kamangka sajatosipun paraga ingkang nindakaken tumindak culika menika inggih Suryo Baskoro, anak buahipun piyambak.

Wujud *konflik sosial* padudon ugi dipunalami Surtikanti kaliyan bapakkipun,

“Yen guneman diatur Surti, kowe aja nrunyam lan wani karo Bapak! Aku ora ngrilakake anakku diwengku jaka kere,

tumpakane sepedha kepre! Ngerti kowe?”

“Aku ora preduli papa setuju apa ora! Uga ora butuh bojo sugit, awit yen wis mergawe aku bisa golek dhewe! Nanging aku kepengin jejodhoan karo priya ingkang becik bebudene! Sing aku tresna lan tersna aku! Pokoke, aku ora arep omah-omah yen ora karo Mas Surya!”

“Surti!” Pak Suryono mbengok. “Kowe wis wiwit wani karo wong tuwa?”

*“Ora niat wani! Ing bab apa bae manut papa lan mama! Ning bab jodho, ingkang magepokan karo dina tembeku, aku nunut diwenangake milih dhewe, wong lanang sing dak tresnani, awit aku **sing nglakoni.**”* (Fitri Gunawan, 2013, kaca 86-87)

Padudon kadadosan pitung taun kepungkur nalika Suryo Baskoro apel wonten dalemipun Surtikanti. Pak Suryono kondur saking nyambut damel kanthi sengaja nabrak motoripun Suryo Baskoro. Anggenipun Suryo parkir motor sampun cetha wonten pinggir boten nutupi lawang garasi. Prastawa menika pratandha Pak Suryono boten remen Suryo pepacangan kaliyan Surtikanti. Nalika Suryo sampun wangsul, Pak Suryono kaliyan Surtikanti padu amargi Surtikanti mbelani Suryo. Pak Suryono ndukani Surtikanti ingkang pepacangan kaliyan priya ingkang mlarat. Surtikanti wantun mangsuli badhe milih piyambak sinten ingkang dados jodhonipun. Wangsulipun Surtikanti damel Pak Suryono murka. Surtikanti namung saged muwun wonten kamaripun.

e. Kekerasan Fisik

Kekerasan fisik saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

Ora weruh saka ngendi asale, dumadakan ana wong mlebu saka tengen, ngrebut setir, banjur bareng karo wong ingkang lagi munggah ing jero jok kiwa mekso Suryo ngalih menyang jok mburi. Jebul wis ana wong loro ingkang mlebu saka lawang kiwa lan tengen, banjur tanpa unggah-ungguh nutup mripate Suryo nganggo kachu ireng, lan mbondo tangane menyang mburi.

Kondur saking kantor Suryo liwat mergi kados padatanipun. Dumadakan wonten lare ngamen ngangge kempyang tutup botol. Suryo bikak kaca jendela mobil ngulungaken arta setunggal ewu. Ananging bebarengan menika wonten asta mlebet jendela bikak lawang kanthi meksa. Astanipun Surya dipunbanda lan tutukipun dipunsumpel kacu. Suryo dados bandan, dipunplayokakaken dhateng Camplong, Meduro lan disingitaken ing sawijining hotel ngantos kalih dinten.

f. Ancaman

Konflik sosial awujud *ancaman* wonten novel Sang Pangeran Pati dipunalami dening Suryo Baskoro nalika dipunculik, kados ing pethikan ing ngandhap menika.

“Karepku yen siraha wis pecah, apa isih bagus?”

“Aja ah, eman-eman lho, Mas Suryo! Wong bagus, sugih, isih enom, tunangane ayu, tregel-tregel kaya Dewi Banowati! Apa ora eman?”

“Wong bagus kok ngenthengake patine! Mas Suryo, dak wenahi wektu rong dina, pikiren sing wening! Jagat ingkang gumelar iki isih endah lho Mas, dhuwit akeh kena nggo nglencer ngubengi donya! Dadi asisten pribadhi gubernur mono kinurmat! Dene pituwas minangka anggota tim sukses dak jamin ngluwahi gajimu ing Cahaya Kita! Lho, enak ta? Mula aja wangkal! Sukemben dak baleni mreng, dak jaluk pamikiranmu ingkang owah!” (Fitri Gunawan, 2013, kaca 139-140)

Pawicantenan kanthi *ancaman* ing nginggil dipuntuturaken dening salah satunggaling *penculik* ingkang banda Surya Baskoro. Suryo dipunsumbu mangsuli sinten sumber tabloid Gemah Ripah ingkang wosipun 10 alasan boten milih calon Gubernur Warih Prasetya. Menawi Surya jujur piyambakipun badhe dipundadosaken asisten pribadhi gubernur ananging menawi boten kersa jujur Suryo dipun*ancam* nyawanipun boten slamet.

Pawadan ingkang Murugaken Konflik

a. Beda Pamanggih

Beda pamanggih mugukaken *konflik sosial* awujud *perdebatan*. Beda pamanggih antawisipun tiyang setunggal kaliyan tiyang sanes saged nuwuhaken *perdebatan*.

“Pancen, yen wis diaspal ora ketara ing walike mau watu alus apa watu kasar! Ning aku mung mikukuhi bestek. Mula panjalukku Pak, gantinen watune nganggo watu pecah ingkang kasar. Watu kasar mono yen ditata rapet

gampang ceket, digiles mesin dadi padhet, mula ratane awat,.....”

“Ibu Ir Surti, anngonku nekakke watu wis atusan truk Bu!

Yen kudu ngganti, aku bisa rugi. Rugi gedhe. Apa maneh ingkanggon pinpro entekku uga wis akeh!”. (Fitri Gunawan, 2013, kaca 72-23)

Perdebatan ingkang dipunlampahi dening Surtikanti kaliyan Bambang Berhala menika amargi beda pendapat ngengingi sela ingkang badhe dipunginakaken kangge bangun mergi. Bambang Berhala minangka tim pelaksana proyek saking PT Lurung Jaya sampun nyamektakaken atusan truk sela alus kangge pembangunan ratan. Kamangka Surtikanti minangka kosultan pembangunan boten kersa tapak asma berita acara pelaksanaan menawi pembangunan mergi menika boten ngginakaken sela pecah ingkang kasar. Sela kasar menawi dipuntata rapet gampil raket, dipungiles mesin dados padhet pramila merginipun dados awet. Bambang berhala tetep meksa tetep meksa Surtikanti tapak asma berita acara pemeriksaan supados proyek menika saged dipunleksanakaken. Menawi sela alus dipungantos sela pecah Bambang Berhala saged rugi kathah. Prihastuti ugi tetep nolak tapak asma menawi selanipun boten dipungantos.

b. Panyuwunipun Suryo Baskoro

Panyuwunipun Suryo Baskoro dhumateng Basuki kangge milih salah satunggaling reporter Cahaya kita murugaken

konflik sosial awujud *perdebatan*. Saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

“Anak buahmu sing isih polos lan idealis, sapa Bas?”

“Tugas apa ta Mas?”

“Investigasi”

“Investigasi (penyelidikan) kok golek bocah polos? Mengko yenkecethok tembok kekuasaan piye? Mestine ya sing pengalaman ta?”

“Bas, Bas! Pitakonamu ngalahke dawane Argo Bromo. Nanging ya lumrah

(Fitri Gunawan, 2013, kaca 12)

Suryo baskoro nyuwun Basuki ngirim salah satunggaling reporter kangge *investigasi* pawartos politik. Basuki saderengipun pengen mangertos kenging manapa kangge *investigasi* butuhaken reporter ingkang polos, kamangka mangkih saged kacethok tembok kekuasaan. Suryo Baskoro boten kersa njlentrehaken alasanipun kaliyan Basuki. Mireng wangsulan kados mekaten, Basuki rumaos dipunremehaken dening Suryo Baskoro. Amargi sampun dados kawicaksanaan perusahaan Basuki ngusulaken Rudi Hamonangan, Sarjana Hukum ingkang nate mbongkar korupsi lan *kroninipun “the big father”*.

c. Penolakan Prihastuti

Penolakan Prihastuti kangge macak salah satunggaling artikel dados pawadan ingkang murugaken *konflik sosial* awujud *perdebatan* ingkang dipunalami Suryo

Baskoro kaliyan Aryo Guritno. *Perdebatan* menika saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

“Ya mau kae, lagi bae aku metu saka parkiran, dadak Guritno celuk-celuk. Jare rapate ora sida neng ruang kerja Walikota. Ning sing kurang ngajar ki rak anggone mrentah, kaya aku ki andhahane bae! Coba pikiren, wong isine mung sak opini loh, aku diwenahi disket USB. Apa dikira aku ora bisa tuku USB dhewe? Wis ngono aku dipressure, supaya metu sesuk!”

“Nanging Mbak Tuti saguh ta?”

“Orak aku ora gelem dipeksa dening penguwasa! Jajal dheweke arep ngapa, dakadhepane! Aku ora gelem dadi pemimpin sing sesongaran. Apa meneh diedu karo anak buah ku dhewe!”

“Isine apik kok mbak, yen dipasang suk emben ya kasep! Awit suk emben wis pembahasan anggaran karo legislative!”

(Fitri Gunawan, 2013, kaca 27)

Wonten ing pawicantenan ing nginggil, Walikota Aryo Guritno ngalami *penolakan* dening Prihastuti Kusumo. Prihastuti Kusumo boten kersa macak artikelipun Kepala Bappeda ngengingi analisis rancangan anggaran Pemda. Aryo Guritno nyuwun dipunpacak benjang amargi sidang DPR badhe dipunleksanakaken. Menawi kasep pamarentah boten gadhah gaman kangge rembagan kaliyan *legislatif*. Wondene Prihastuti gadhah pamikiran menawi macak artikel menika saged dadosaken Cahaya Kita

piranti propagandhanipun walikota lan saged dadosaken *interverensi* Redaksi Opini amargi Redaksi Opini sampun nyamektakaken opinipun piyambak ingkang badhe dipunpacak wonten ing Koran Cahaya Kita.

d. Artikel Koran Cahaya Kita ingkang Dipungantos dening Suryo Baskoro

Artikel koran Cahaya Kita ingkang dipungantos peksa kaliyan Suryo Baskoro murugaken konflik sosial wonten ing novel *Sang Pangeran Pati*. Artikel tledhek Indah Darwanti murugaken konflik sosial awujud *perdebatan* antawisipun Prihastuti Kusumo kaliyan Basuki. Saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

“Sugeng siyang Mbak Tuti?”

“Sugeng siyang Bas! Dhik Basuki wis maca pawarta selebriti Koran dina iki?”

“Indah Darwanti, tledhek kondhang? Ngapa Mbak?”

“Norak! Kaya bakul jamu sing bengak-bengok ing pojok pasar!”

.....

“Sendika Mbak, kene isih eling kok apa ingkang dadi dhawuhe Pak Broto Kusumo! Kalilan mundhur, Mbak?”

(Fitri Gunawan 2013, kaca 49-50).

Suryo Baskoro macak pawartos ngengingi salah satunggaling selebriti tanpa idin saking Prihastuti Kusumo minangka Pemimpin Redaksi. Indah Darwanti inggih salah satunggaling sindhen ingkang nembe dados pepujaning bebrayan nanging boten

trapsila lan boten mangertos tata krami. Pawartos Indah Darwanti dipunpacak kangge gantos pawartos ngengingi bancakan fiktif ingkang nyeret Kepala Kantor Wilayah Departemen Mardi Putra. Pawartos menika dipundamel pawartos ingkang wigatos kaliyan Suryo kanthi tujuan ngalihaken kawigaten masarakat kaliyan pawartos bancakan *fiktif*. Prihastuti sasampunipun maos pawartos menika duka amargi Cahaya Kita saged kerut ombyaking jaman, dados koran ingkang kenes lan boten gadhah paugeran malih .

e. Suryo Baskoro dipunlengseraken saking kalungguhanipun saking Wakil Pemimpin Redaksi dados Redaktur Teknik

Re-organisasi struktur organisasi Cahaya Kita dados pawadan ingkang murugaken konflik *perdebatan* ingkang dipunalami dening Broto Kusumo, Prihastuti Kusumo saha Wisnumurti Kusumo. Broto Kusumo minangka owner utawi ingkang gadhah perusahaan Cahaya Kita badhe nyopot jabatanipun Suryo Baskoro minangka Wakil Pemimpin Redaksi dados Redaktur Teknik. Saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

“Kaluputane Suryo Baskoro wis keliwat taker, Tut! Yen oleh blaka, sejatine bapakmu iki ya ora kaget! Bebasan Pangeran Pati ingkang dak dama-dama, jebul mirong kampuh jingga, wani nalisir saka paugeraning bebadan! Bares, bapak gela lan kuciwa! Tujune ana Wisnu, awit

anggone sekolah enggal lulus lan gelem sabiyantu ngendhaleni Cahaya Kita! Umpama ora ana, apa iya bapak ora oleh pensiyun?”

“Bapak, lupute Surya rak mung nebasi Koran kanthi culika iku ta? Mosok pidanane abote kaya ngono. Bubar dadi Wakil Pemimpin Redaksi, kok njur dadi Redaktur Teknik! Apa ora njeglek ta ngono iku?”

(Fitri Gunawan, 2013, kaca 111-114)

Sasampunipun mangertos sedaya tumindak culikanipun Suryo Baskoro wonten perusahaan Broto Kusumo ngawontenaken rapat kaliyan putra-putrinipun kangge bahas *re-organisasi* Cahaya Kita. Broto Kusumo sampun damel rengrengan bebadan Cahaya kita ingkang enggal. Pemimpin Umum/Pemimpin Perusahaan : Wara Prihastuti Kusumo, Pemimpin Redaksi : Wisnumurti Kusumo, Wakilipun : Basuki Wibisono, Redaktur Teknik : Suryo Baskoro, lan sanes-sanesipun ingkang boten wonten owah-owahanipun. Wisnumurti ingkang saderengipun dados Redaktur Politik langsung dipunangkat dados Pemimpin Redaksi kangge biyantu mbakyunipun. Kalungguhan Suryo Baskoro saking Wakil Pemimpin Redaksi dados Redaksi Teknik boten radi dipunsarujuki kaliyan Prihastuti Kusumo saha Wisnumurti Kusumo. Wisnumurti Kusumo paring pamrayogi menawi Redaktur Pelaksana cacahipun dados kalih, inggih menika Suryo Baskoro saha Basuki supados boten ngawistarani Suryo Baskoro kajungkel nemen-nemen.

f. Perebutan Wewenang

Perebutan wewenang ingkang dipuntindakaken dening Suryo Baskoro nalika gantos artikel ingkang sampun dipunsamektakaken dening Redaksi Opini murugaken konflik awujud padudon. Saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

“Rumangsaku aku kerep rene lho Yun, ngapa kok didengerenke?”

“Yen ana apa-apa ingkang wigati rak nimbali ta?”

“Iku yen kahanan lumrah! Lha iki ana niyat wigati! Darurat!”

“Wigati bab apa? Darurat apa?”
Redaktur Opini mung nglirik karo mencereng. Mitambuhi.

“Ngreripih wong ayu sing lagi nesu!”

O, dadi ngerti yen aku nesu, batine Yuni . Sokur!.

“Ngene lho Yun... wingi kuwi Mbak Tuti rak ditimbali Walikota....”

“I see Mas Suryo, aku ngerti kok! Yen sing namtokake opini Mas Suryo pribadhi, aku malah seneng! Entheng!”

Nandhes, ringkes, ning judhes lan pedhes. Pedhang lancip ingkang nyemprot saka lambene Yuni wong manis, krasa ngirirs dhadhene wong lanang Suryo.

“Tenan ta, kowe mesthi nesu! Wis nesua marang aku, ngamuka dak rungoke!”

“Ora, tiwas mbuwang tenaga, muspra!”

“Tenan?”

Yuni ora wangsulan. Ning ulate panggah peteng. (Fitri Gunawan, 2013, kaca 30)

Suryo Baskoro tegel ngrebut wewenangipun Yuni minangka dados Redaktur Opini kanthi gantos opini ingkang sampun dipunsamektakaken kanthi rapi dening yuni dipungantos opini Kepala Bappeda. Paraupanipun Yuni katon peteng nalika maos artikel opini ingkang dipunpacak ing koran Cahaya Kita. Kangge ngleremaken penggalhipun Yuni, Suryo badhe paring penjelasan nanging tanggenipun Yuni judes boten ngremenaken. Usahanipun Suryo ngrayu ngajak Yuni sarapan sesarengan ugi dipuntolak kanthi mantep dening Yuni.

Cara Ngrampungaken Konflik Sosial

1) Perdebatan

Cara ngrampungaken konflik sosial dening paranipun inggih menika
Suryo Baskoro: Paring penjelasan
Basuki : Nglungani

Cara ngrampungaken konflik sosial dening paranipun inggih menika
Suryo Baskoro : Meksa
Rudi Hamonangan : Manut

Cara ngrampungaken konflik sosial dening paranipun inggih menika
Suryo Baskoro : Ngrayu
Prihastuti Kusumo : Ngalah

Cara ngrampungaken konflik sosial antawisipun paranipun inggih menika
Prihastuti Kusumo : Ngalah
Basuki :Paring andharan

Cara ngrampungaken konflik sosial paranipun inggih menika

Surtikanti : Kesah

Bambang Berhala : Meksa

Cara ngrampungaken konflik sosial dening paraganipun inggih menika

Broto Kusumo : Sarujuk kaliyan pamrayoginipun Wisnumurti

Prihastuti Kusumo : Paring panyaruwe

Wisnumurti Kusumo : Paring pamrayogi

Cara ngrampungaken konflik sosial dening paraganipun inggih menika

Prihastuti Kusumo: Paring andharan

Ki Purboyono : Mungkasi tilpun

2) Nggrundel

Cara ngrampungaken konflik sosial dening paraganipun inggih menika

Yuni : Mendel

Basuki : Meksa

Cara ngrampungaken konflik sosial dening paraganipun inggih menika

Basuki : Mendel

Yuni : Mendel

3) Penolakan

Cara ngrampungaken konflik sosial dening paraganipun inggih menika

Aryo Guritno : Meksa

Suryo Baskoro: Manut

4) Padudon

Cara ngrampungaken konflik sosial dening paraganipun inggih menika

Suryo Baskoro: Ngrayu

Yuni : Nolak

Cara ngrampungaken konflik sosial dening paraganipun inggih menika

Pemimpun Koran Candra Kartika: Mungkasi Pangandikan

Prihastuti Kusumo : Mendel

Cara ngrampungaken konflik sosial dening paraganipun inggih menika

Pak Suryono : Ndukani Surtikanti

Surtikanti : Kesah lan muwun

5) Kekerasan Fisik

Cara ngrampungaken konflik sosial dening paraganipun inggih menika

Penculik : Ngancam

Suryo Baskoro: Pasrah

6) Ancaman

Cara ngrampungaken konflik sosial dening paraganipun inggih menika

Penculik : Meksa Suryo Baskoro jujur

Suryo Baskoro : Nyidem wadi

Saking pirembagan ing nginggil saged dipunpendet dudutan bilih novel ngandharaken wujud-wujud *konflik sosial*. Pirembagan ing nginggil ngengingi *konflik sosial*, pawadan ingkang murugaken konflik sosial, saha cara ngrampungaken *konflik sosial*. *Konflik sosial* ingkang wonten kadadosan amargi pawadan-pawadan ingkang murugaken *konflik sosial*. Pramila wujud *konflik sosial*, pawadan ingkang murugaken *konflik sosial* saha cara ngrampungaken *konflik sosial* wonten gayutanipun setunggal kaliyan sanesipun. Salajengipun *konflik* kadadosan amargi wonten pawadan ingkang murugaken. Pawadan menika asalipun ugi saking manungsa. Ing salebeting cariyos *Sang Pangeran Pati*, konflik dipunsebabkaken wontenipun interaksi para paraganipun. Saengga paraga kedah madosi cara kangge ngrampungaken konflik sosial ingkang kadadosan.

Wondene *konflik sosial* boten tamtu saged dipunrampungaken. Limrahipun ing cariyos dipunwiwiti pawadan ingkang murugaken konflik sosial, dipunlajengaken wujud *konflik sosial* sarta dipunpungkasi cara ngrampungaken *konflik* sosial. Saengga konflik dados perangan ingkang wigati ing salebeting cariyos. *Konflik* saged damel lampahing cariyos langkung narik kawigatosan pamaos.

PANUTUP

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembagan saged kadamel dudutan.

1. Wujud *konflik sosial* awujud *perdebatan*, nggrundel, *penolakan*, padudon, *kekerasan fisik saha ancaman*.
2. Pawadan ingkang murugaken konflik sosial kadadosan awujud beda pamanggih, panyuwunipun Suryo Baskoro, *penolakan* Prihastuti Kusumo, Artikel koran Cahaya Kita ingkang dipungantos peksa kaliyan Suryo Baskoro, kalungguhanipun Suryo Baskoro ingkang dipunlengseraken saking Wakil Pemimpin Redaksi dados Redaktur Teknik, *perebutan wewenang*, tumindak culikanipun Suryo Baskoro kanti borong koran Candra Kartika, katresnan ingkang boten dipunrestui, tumindak culikanipun Suryo Baskoro, saha Suryo Baskoro boten kersa jujur.
3. Cara ngrampungaken konflik sosial awujud ngrayu, mendel, meksa, ngalah, paring andharan, manut, mungkasi pangandikan, kesah, muwun, mungkasi

anggenipun tilpun, paring panyaruwe, paring pamrayogi, sajuruk, *ngancam*, nyidem wadi.

KAPUSTAKAN

- Damono, Sapardi Djoko. 1978. *Sosiologi Sastra; Sebuah Pengantar Ringkas*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa.
- Endraswara, Suwardi. 2011. *Metodologi Penelitian Sastra*. Yogyakarta: CAPS.
- _____. 2011. *Metodologi Penelitian Sosiologi Sastra*. Yogyakarta: CAPS.
- Gunawan, Fitri. 2013. *Sang Pangeran Pati*. Surabaya. PT Q Publisher
- Nurgiyantoro, Burhan. 2010. *Teori Pengkajian Fiksi*. Yogyakarta: Gadjah mada University Press.
- Ratna, Nyoman Kutha. 2011. *Paradigma Sosiologi Sastra*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- _____. 2004. *Teori, Metode, dan Teknik Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Sayuti, Suminto. 2000. *Berkenalan dengan Karya Fiksi*. Yogyakarta: Gama Media.
- Wiyatmi. 2006. *Pengantar Kajian Sastra*. Yogyakarta: Pustaka.
- _____. 2008. *Sosiologi Sastra (Teori dan Kajian terhadap Sastra Indonesia)*. Yogyakarta: Kanwa Publisier.
- Wellek, Rene saha Austin Warren. 1990. *Teori Kesusastraan*. Dipunterjemahaken ing basa Indonesia dening Melanie Budianta. Jakarta: Gramedia.